

ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ "ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА"
Кафедра гірничих технологій та будівництва ім. проф. Бакка М.Т.

Тема: Гірничі виробки, їх класифікація та призначення

Лектор к.т.н., доцент
Павлов Євген Євгенійович

ЗМІСТ ЗАНЯТТЯ

1. Основні поняття про гірничі виробки

2. Класифікація гірничих виробок

3. Підземні виробки

3.1. Вертикальні виробки

3.2. Горизонтальні виробки

3.3. Похилі виробки

4. Відкриті виробки

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ПРО ГІРНИЧІ ВИРОБКИ

- Існують наступні **способи видобутку** корисних копалин:
  - **підземний,**
  - **відкритий,**
  - **комбінований,**
  - **з дна водойм** (озер, морів і океанів),
  - **геотехнологічний,**
  - **свердловинний.**

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ПРО ГІРНИЧІ ВИРОБКИ

- **Гірниче підприємство** - самостійна виробнича одиниця, що здійснює розвідку, видобуток і збагачення корисних копалин.
- Гірниче підприємство, яке здійснює видобуток і первинне збагачення корисних копалин, називається **гірничодобувним**.
- Існують наступні види гірничодобувних підприємств:
  - **шахта,**
  - **рудник,**
  - **кар'єр (розріз),**
  - **копальня.**

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ПРО ГІРНИЧІ ВИРОБКИ

- **Шахта** - гірниче підприємство, призначене для видобутку корисних копалин підземним способом.
- Гірниче підприємство, що об'єднує під загальним адміністративно-господарським і технічним керівництвом дві і більше шахти, представляє собою **шахтоуправління**.
- Поняття «шахта» включає всі споруди на земній поверхні і під землею, в тому числі і підземні виробки, за допомогою яких здійснюються технологічні процеси підготовки, видобутку і транспортування корисних копалин споживачу.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ПРО ГІРНИЧІ ВИРОБКИ

- **Рудник** - гірниче підприємство, що служить в основному для підземного видобутку руд, гірничо-хімічної сировини і будівельних матеріалів. Цим поняттям іноді користуються для позначення декількох шахт (кар'єрів), об'єднаних в єдину адміністративно - господарську одиницю з централізованим господарством.
- **Кар'єр** - гірниче підприємство, яке здійснює видобуток корисних копалин відкритим способом.
- **Розріз** - кар'єр з видобутку вугілля.
- **Копальня** - гірниче підприємство з видобутку розсипних родовищ дорогоцінних металів (золота копальня).

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ПРО ГІРНИЧІ ВИРОБКИ

- Порожнини в земній корі, що утворюються при добуванні корисних копалин, називаються **гірничими виробками**.
- Гірничі виробки, які проводять по корисним копалинам - **пластові**, а по порожніх породах - **польові**.
- Гірничі виробки можуть проводитися **по простяганню, навхрест простяганню, по падінню, за підняттям і під кутом до простягання** покладу.
- Роботи, пов'язані зі спорудженням гірничих виробок, підтриманням їх в справному стані і при необхідності з їх ліквідацією, називають **гірничими роботами**

КЛАСИФІКАЦІЯ ГІРНИЧИХ ВИРОБОК

- Гірничі виробки класифікуються за такими ознаками:
- За призначенням (**розвідувальні, експлуатаційні**);
- Відповідно до положення щодо земної поверхні (**відкриті, підземні**);
- Відповідно до положення в просторі (**вертикальні, горизонтальні, похилі**);
- За виробничим призначенням (**капітальні, підготовчі, очисні**)

КЛАСИФІКАЦІЯ ГІРНИЧИХ ВИРОБОК

- **Розвідувальні** виробки проводять з метою визначення контурів родовища корисних копалин або певної його частини, числа пластів, встановлення елементів і умов залягання корисних копалин, його якості, запасів і т.д., а також отримання відомостей про можливість і доцільність промислової розробки родовища. До них відносяться: **траншеї, шурфи, штольні, свердловини, розвідувальні квершлагги, штреки, ухили, орт, гезенки і ін.**

КЛАСИФІКАЦІЯ ГІРНИЧИХ ВИРОБОК

- **Експлуатаційні** гірничі виробки - виробки, необхідні для розробки родовища та виконують функції детальної розвідки, уточнюючи і доповнюючи гірничо-геологічну характеристику розроблюваних родовищ.
- Експлуатаційні гірничі виробки за призначенням поділяються на:
  - **Розкриваючі**
  - **Підготовчі**
  - **Очисні**

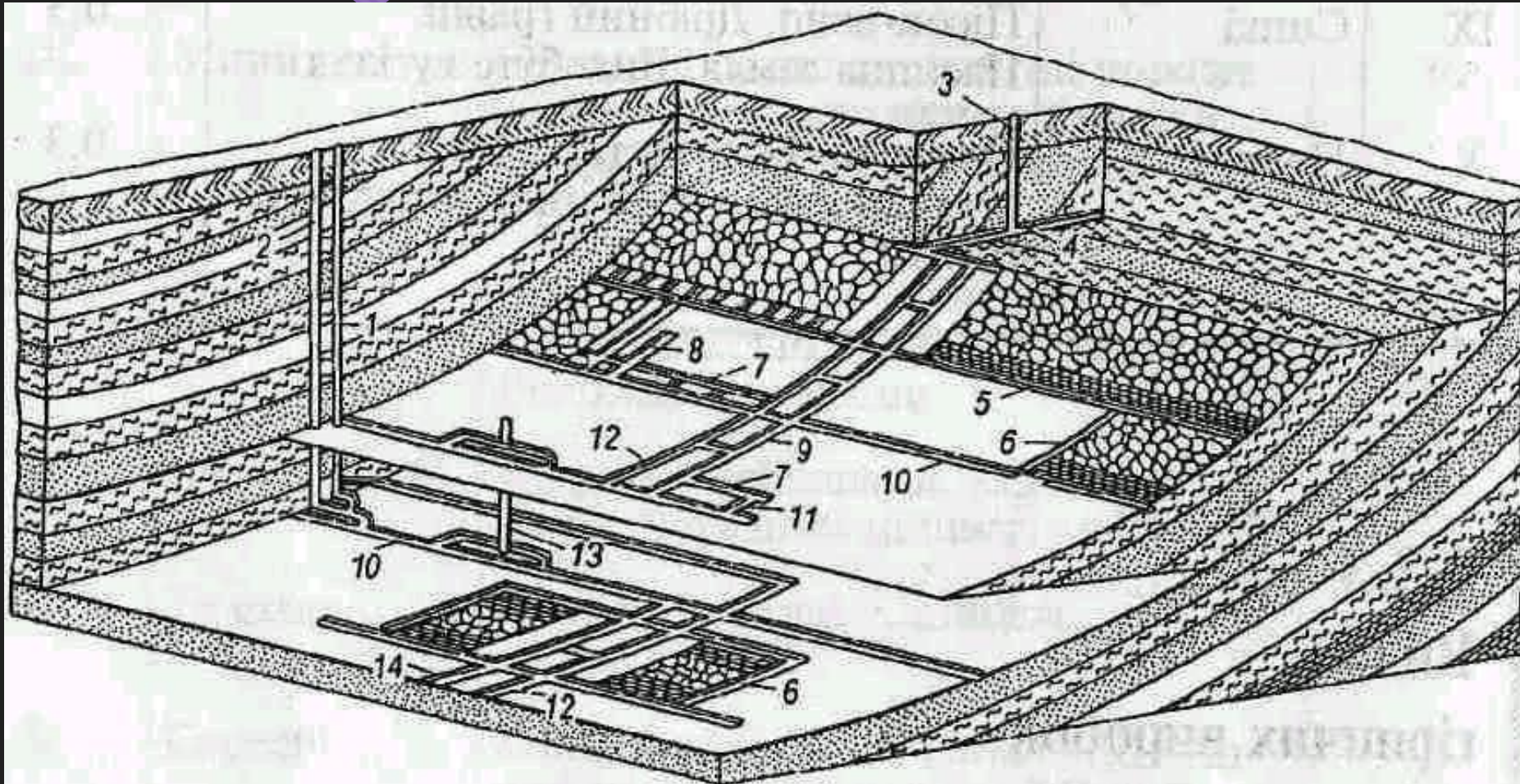
КЛАСИФІКАЦІЯ ГІРНИЧИХ ВИРОБОК

- До **розкриваючих** гірничих виробок відносяться основні виробки, що розкривають запаси в шахтному полі (**стволи, штольні, головні квершлагги**). Ці виробки мають найбільший термін служби, який становить від декількох років до декількох десятків років.
- **Підготовчі виробки** - виробки, що проводяться при підготовці окремих частин шахтного поля до очисної виїмки. За призначенням вони поділяються на виробки головних або основних напрямків (**поверхові квершлагги, основні і польові штреки, дільничні бремсберги і ухили**) та інші підготовчі виробки.
- **Очисними називають** виробки, які служать для безпосередньої виїмки корисної копалини.

КЛАСИФІКАЦІЯ ГІРНИЧИХ ВИРОБОК

- Відповідно до положення щодо земної поверхні: **відкриті і підземні**.
- **Відкриті** гірничі виробки проводять на поверхні землі і мають незамкнений контур поперечного перерізу. До них відносяться **траншеї (розвідувальні, в'їзні, піонерні, водоспускні і ін.), екскаваторні заходки на вугільних розрізах, канави, дорожні виїмки, канави-лотки** для пропуску весняних та паводкових вод.
- **Підземні** гірничі виробки проводяться всередині землі і мають замкнутий контур поперечного перерізу. Вони характеризуються великою різноманітністю і за своїм розташуванням в просторі поділяються на: **вертикальні, горизонтальні і похилі**. Дані виробки можуть мати безпосередній вихід на земну поверхню або не мати його.

СХЕМА ПІРНИЧИХ ВИРОБОК

- 1 і 2 - шахтні стволи,
- 3 - шурф,
- 4 - квершлаг,
- 5 і 10 - штреки,
- 6 - орт,
- 7 - просік,
- 8 - очисна камера,
- 9 - бремсберг,
- 11 - піч,
- 12 - хідник,
- 13 - гезенк,
- 14 - ухил

ПІДЗЕМНІ ВИРОБКИ

Вертикальні	Горизонтальні	Похилі	Інші виробки
<ul style="list-style-type: none"> • <u>Ствол</u> • <u>Шурф</u> • <u>Сліпий ствол</u> • <u>Ґезенк</u> • <u>Дудка</u> • <u>Рудоскат</u> • <u>Породоспуск</u>	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Штольня</u> • <u>Тунель</u> • <u>Штрек</u> • <u>Квершлаг</u> • <u>Орт</u> • <u>Просік (косовик)</u> • <u>Котлован</u>	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Похилий ствол</u> • <u>Бремсберг</u> • <u>Похил</u> • <u>Скат</u> • <u>Ходок (хідник)</u> • <u>Піч</u> • <u>Підняттява виробка</u>	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Лава</u> • <u>Дучка</u> • <u>Збійка</u> • <u>Камера</u> • <u>Ніша</u> • <u>Рудоспуск</u> • <u>Свердловина</u>

ВЕРТИКАЛЬНІ ГІРНИЧІ ВИРОБКИ

- **СТВОЛ** - це вертикальна гірнича виробка, яка має безпосередній вихід на земну поверхню і призначена для обслуговування підземних гірничих робіт.
- За призначенням стволи бувають:
  - головні або скіпові;
  - допоміжні - для спуску-підйому людей,
  - вентиляційні (флангові).
- **Сліпий шахтний ствол** - вертикальна гірнича виробка, яка не має безпосередній вихід на земну поверхню і призначена для підйому вугілля з нижніх горизонтів на верхні.

ВЕРТИКАЛЬНІ ГІРНИЧІ ВИРОБКИ

- **Зумпф** - це вертикальна гірничча виробка, яка не має безпосереднього виходу на поверхню, призначена для збору шахтних вод і є продовженням ствола.
- **Гезенк** - вертикальна гірничча виробка, яка не має виходу на земну поверхню, призначена для спуску корисної копалини з верхніх горизонтів на нижні під власною вагою.
- **Шурф** - вертикальна гірничча виробка, що має вихід на земну поверхню, призначена для розвідувальних та експлуатаційних робіт.

ВЕРТИКАЛЬНІ ГІРНИЧІ ВИРОБКИ

- **Дудка** – вертикальна гірнича виробка круглого або овального перерізу (діаметр 0,8-1 м, глибина до 20 м), пройдена з поверхні до корисної копалини з метою її розвідки й розробки. Найдоцільніша область застосування дудок — горизонтальні або пологі поклади невеликих рудних гнізд або лінз.
- **Породоспуск** – підземна вертикальна чи похила гірнича виробка, круглого поперечного перерізу, діаметром 3-6 м, що призначена для гравітаційного переміщення породи. Як правило, призначена для транспортування закладального матеріалу.
- **Рудоскат** – відкрита крутонахилена гірнича виробка, пройдена по укосі уступу або узгір'я і призначена для переміщення руди під дією власної ваги.

ГОРИЗОНТАЛЬНІ ГІРНИЧІ ВИРОБКИ

- Більшість горизонтальних гірничих виробок проводять не горизонтально, а з невеликим ухилом (**0,004 - 0,005 ‰**) в сторону руху вантажів для полегшення роботи транспорту і одночасно для забезпечення природного стоку води до шахтного водозбірника.
- **Квершлаг** - горизонтальна гірнична виробка, яка не має безпосереднього виходу на земну поверхню, проводиться вхрест простягання пласта, призначена для обслуговування підземних гірничих робіт.

ГОРИЗОНТАЛЬНІ ГІРНИЧІ ВИРОБКИ

- **Штрек** - горизонтальна гірничя виробка, яка не має безпосереднього виходу на земну поверхню, проводиться по простяганню пласта або порожнім породам. Призначений для обслуговування підземних гірничих робіт. За призначенням бувають:
  - 1. **Головний**,
  - 2. **Дільничний**,
  - 3. **Відкатний** (збірний),
  - 4. **Вентиляційний** (бортовий).

ГОРИЗОНТАЛЬНІ ГІРНИЧІ ВИРОБКИ

- **Просік** - горизонтальна гірнича виробка, яка не має вихід на земну поверхню, проводиться по пласту вугілля паралельно штреку призначеному для допоміжних виробок.
- **Орт** - горизонтальна гірнича виробка, яка не має вихід на земну поверхню, проводиться вхрест простягання потужного пласта між його висячим і лежачим боків.
- Горизонтальна гірнича виробка, яка має безпосередній вихід на земну поверхню, проведена з метою розкриття родовища корисних копалин і призначена для обслуговування підземних робіт - це **штольня**.

ПОХИЛІ ГІРНИЧІ ВИРОБКИ

- **Похилий ствол** відрізняється від вертикального тільки своїм розташуванням (під кутом до горизонту). У більшості випадків його (з поперечним перерізом прямокутної форми) проводять по пласту корисної копалини. У нашій вугільній промисловості такі стволи використовуються рідко, оскільки гірничі роботи перейшли на більш глибокі горизонти.
- **Ухил** - похила виробка, яка не має безпосереднього виходу на земну поверхню і призначена для підйому корисної копалини.
- **Бремсберг** - похила гірничча виробка, яка не має безпосереднього виходу на земну поверхню і призначена для спуску корисної копалини механічним способом.

ПОХИЛІ ГІРНИЧІ ВИРОБКИ

- **Скат** - похила підземна виробка, яка не має безпосереднього виходу на земну поверхню і призначена для спуску вантажів під власною вагою.
- **Хідник** - похила виробка, яка не має безпосереднього виходу на земну поверхню, проведена паралельно бремсбергу, призначена для спуску / підйому людей, матеріалів і устаткування.
- **Піч** - похила гірничча виробка, яка не має виходу на земну поверхню проводиться тільки по пласту і призначена для обслуговування підземних гірничих робіт. За призначенням бувають **вентиляційні, транспортні, розрізні.**

СПЕЦІАЛЬНІ ГІРНИЧІ ВИРОБКИ

- До спеціальних гірничих виробках відносять **камери, ніші, лава, шпур, свердловини.**
- **Лава** – очисна горизонтальна або похила гірнична виробка.
- **Камера** – підземна гірнична виробка невеликої довжини і значних розмірів, що використовується для очисних робіт, господарських та інших потреб. Наприклад, насосна камера, камера дроблення, камера для розташування вибухових речовин і інше.

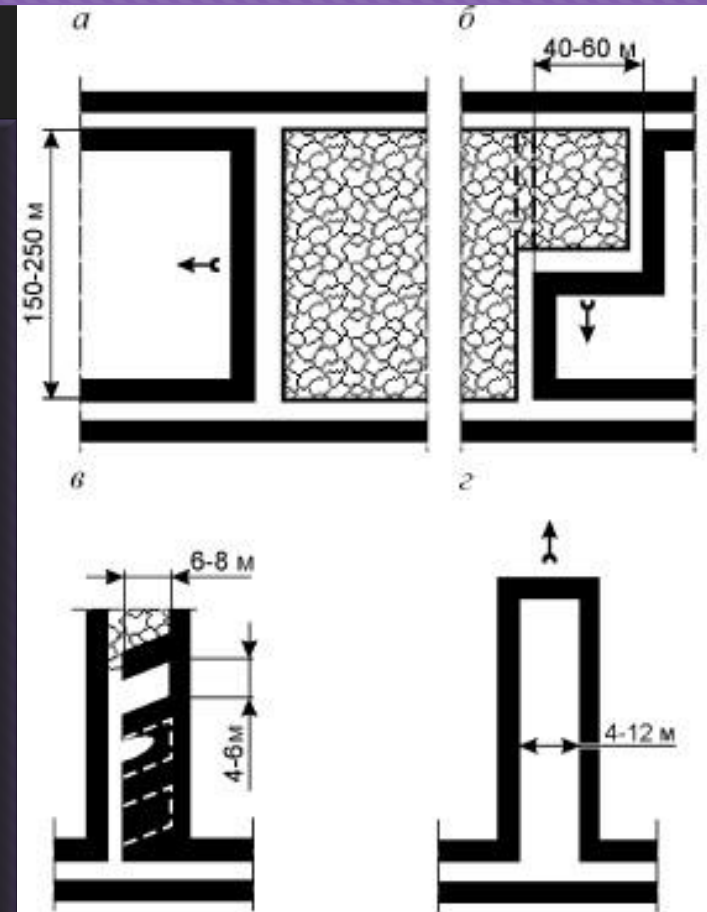

Рис. Види очисних вибоїв: а — лава; б — смуга; в — заходка; г — камера.

СПЕЦІАЛЬНІ ГІРНИЧІ ВИРОБКИ

- **Ніша** – заглиблення в очисному вибої або в стінці гірничої виробки, необхідне для початку очисного виймання, розташування бурових верстатів, скреперних лебідок, зберігання кріпильних та інших матеріалів, а також для монтажу комбайна у вибої (верхня і нижня ніші в лаві). Проходження ніші здійснюється, в основному, буропідривним способом, нішонарізними машинами, відбійними молотками.
- На кар'єрах ніші служать для розміщення напівстаціонарних дробарок і як укриття для людей.

СПЕЦІАЛЬНІ ГІРНИЧІ ВИРОБКИ

- **Дучка** – коротка вертикальна або похила виробка, призначена для випуску відбитої або обваленої руди на приймальний горизонт.
- При підземній розробці вугільних родовищ дучка — це **скат**, що влаштовують в закладеному гірськими породами виробленому просторі. Слугує для спуску корисної копалини з верхніх горизонтів, транспортування закладки і кріпильних матеріалів, а також для сполучення між горизонтами.

СПЕЦІАЛЬНІ ГІРНИЧІ ВИРОБКИ

- **Дучка** – коротка вертикальна або похила виробка, призначена для випуску відбитої або обваленої руди на приймальний горизонт.
- При підземній розробці вугільних родовищ дучка — це **скат**, що влаштовують в закладеному гірськими породами виробленому просторі. Слугує для спуску корисної копалини з верхніх горизонтів, транспортування закладки і кріпильних матеріалів, а також для сполучення між горизонтами.

ВІДКРИТІ ВИРОБКИ

- **Відкриті виробки** — гірничі виробки в межах кар'єру.
  - Траншея (гірництво)
  - Канава (гірництво)
  - Колодязь
  - З'їзд

ВІДКРИТІ ВИРОБКИ

- **Траншея** – Відкрита гірнича виробка трапецієвидної (у поперечному перерізі) форми, довжина якої значно перевищує ширину і глибину. Основне призначення траншеї – розкриття робочих горизонтів кар'єру.
- **2. Траншея** – вузька довга виїмка, в якій прокладають труби, кабелі зв'язку.
- **Напівтраншея** – відкрита горизонтальна чи похила гірнича виробка, що проведена по косогорі чи борту кар'єру; поперечний переріз напівтраншеї має форму трикутника чи сходинок.

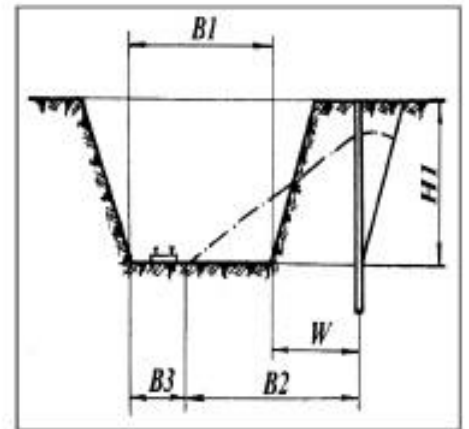

Рис. Розміри розрізної траншеї.

ВІДКРИТІ ВИРОБКИ

- **Канáва** – відкрита гірнича чи геологорозвідувальна виробка, що має невеликі порівняно з довжиною поперечні розміри.
- Призначення канави:
  - в геології – виявлення виходів гірських порід, опробування
  - в гірничій справі – збір і відведення (підведення) поверхневої води.
- Канави широко застосовують при розробці розсипів та родовищ торфу.

ВІДКРИТІ ВИРОБКИ

- **Коло́дязь** – вертикальна гірничавиробка, що проводиться для забору підземних вод, розсолів та інших рідин.
- За способом спорудження розрізняють колодязі:
  - **копаний** (звичайний) глибиною до 20—30 м
  - **забивний** (абісінський) — до 10—20 м
  - **буровий** (трубчастий) — до декількох сотень метрів.
- За ступенем розкриття водоносних порід розрізняють **завершений колодязь** (розкриває шар водоносних порід на всю потужність) і **незавершений** (не доведений до підосви водоносного горизонту).

ВІДКРИТІ ВИРОБКИ

- **З'їзд** – в гірничій справі — відкрита розкривна капітальна або тимчасова виробка у вигляді напівтраншеї або насип змінного перетину, призначен для забезпечення вантажотранспортного зв'язку одного робочого горизонту з іншим.
- За формою траси транспортних комунікацій і умовами експлуатації з'їзди поділяють на **спіральні, петлеподібні, тупикові** і **інш. .**

САМОСТІЙНА РОБОТА

- Акумуляююча гірнича виробка
- Бункер підземний
- Водозбірник
- Газозбірна виробка
- Дренажні виробки

- Мінні виробки
- Косовиковий хідник
- Приствольні виробки
- Розвантажуючі виробки
- Розрізні виробки